

Nové možnosti rozvoje vzdělávání na Technické univerzitě v Liberci

Specifický cíl A3: Tvorba nových profesně zaměřených studijních programů

NPO_TUL_MSMT-16598/2022

Předmět: Nauka o materiálu

Přednáška č. 6: Keramika - tradiční keramické materiály a skla

doc. Ing. Pavlína Hájková, Ph.D.

Cíl přednášky

Cílem přednášky je seznámit studenty se specifiky keramických materiálů a jejich rozdělením. Podrobně budou probrány tradiční keramické materiály, suroviny a postupy jejich přípravy. Ve druhé části přednášky se studenti seznámí s různými skly a jejich výrobou.

Technická keramika a její aplikace

1. Úvod
2. Rozdělení keramických materiálů
3. Vlastnosti keramiky
4. Tradiční keramické materiály
5. Skla

Úvod – keramika doma

Úvod – keramika „ve strojírenství i pro zábavu“

Úvod – skla

Keramické materiály

Mnoho definic keramiky:

1. Materiály skládající se z nekovových anorganických látek, kterými jsou obvykle oxidy, ale také nitridy, karbidy, nebo silicidy, a obsahují nejméně 30 % krystalických fází (Deutsche Keramische Gesellschaft)

Definice zahrnuje: geopolymery a stavební hmoty

nezahrnuje: ~~skla ani smalty~~

2. Všechny anorganické nekovové materiály, které jsou připravované tepelným zpracováním. (American Ceramic Society)

Definice zahrnuje: skla, smalty, cementy, sádro

nezahrnuje: ~~geopolymery, stavební hmoty jako beton, maltu~~

Keramické materiály

3. Keramika je definována jako **anorganické nekovové nebo uhlíkové těleso uměle vyrobené** (nebo vytvarované pomocí vysokoteplotního procesu). Za keramiku se rovněž považují **kompozity složené zcela nebo z podstatné části z výše definovaných materiálů**.

[PTÁČEK, Luděk. *Nauka o materiálu II*. Brno: CERM, c1999. ISBN 80-720-4130-4]

Definice také zahrnuje i: monokrystaly, sklo, uhlíkové produkty, geopolymery, cementy, beton

Typy keramických materiálů:

- **Tradiční keramika**
- Pokročilá resp. Technická keramika
- **Skla**, Geopolymery a Stavební materiály.

Keramické materiály – anorganické nekovové materiály

Převážně z anorganických látek a sloučenin

Nemají kovové vazby
(mají iontové nebo kovalentní)

Tradiční
Keramika

Pokročilá
keramika
(konstrukční)

Skla

Geopolymery

Stavební
materiály

Geopolymerní vazby
pojivo + plnivo

Chemické vazby
pojivo + plnivo

Krystalická
Struktura
(převážně)

Krystalická
Struktura
(převážně)

Amorfní
Struktura
(převážně)

Krystalická
Struktura

Krystalická
Struktura

Porézní
(až 10-15%)

Nízkoporézní
nebo
neporézní

Neporézní

Porézní

Porézní

Z přírodních
jílových
surovin

Ze syntetických
surovin

Z přírodních
surovin

Z přírodních i
syntetických
surovin

Z přírodních i
syntetických
surovin

Křehké materiály – anorganické nekovové materiály

Převážně z anorganických látek a sloučenin

Tradiční
Keramika

Oxidická
(SiO_2 , Al_2O_3)

**základ – přírodní jílové
suroviny**

1. Sanitární keramika
2. Obklady
3. Elektro keramika
4. Užitková keramika –

Stolní, Porcelán, Kamenina, Hrnčířská

1. Žáruvzdorná keramika

Skla

**Procesy za
zvýšené teploty**

Oxidická

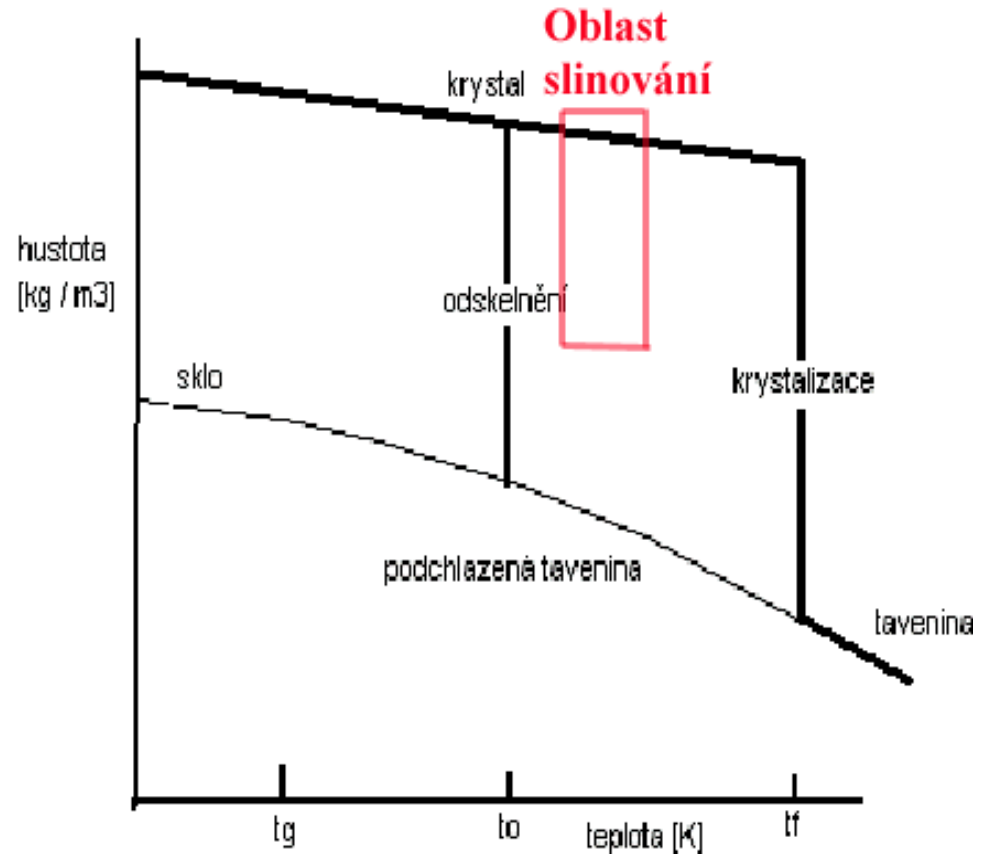
- Běžná skla
- Technická skla
- Okrasná skla
- Glazura, smalt
- Skleněná vlákna
- Sklokeramika

Kovová

- Kovová skla

Děje při změně teploty

- Výroba z taveniny pomalým ochlazováním – krystalizace - kovy
- Výroba z taveniny rychlým ochlazením až pod teplotu zeskelnění – skla
- Výroba bez roztavení, jen ohřátím do oblasti pod teplotu tání – slinování - keramika

Keramické materiály (beze skel)

Hlavní rozdíly keramických oproti kovovým materiálům

Keramika

Polykrystalické **!! PÓRY !!**

Iontová nebo kovalentní vazba

Křehké

Vysoká teplotní odolnost

Pevnost v tlaku nejvyšší, v tahu nejnižší, rychlost zatěžování nehraje roli

Není plastická deformace – vazby, pórovitost - rozjede se trhlinka

Vysoká tvrdost – až 2000 HV

Malá odolnost rázům – mechanickým i tepelným

Vysoká odolnost tečení (creep)

Nižší objemová hmotnost

Kovy

Polykrystalické, hranice zrn, **neporézní**

Kovová vazba

Houževnaté

Omezená teplotní odolnost

Modul pružnosti je stejný v tahu tlaku a tahu ohybem, rychlost zatěžování může hrát roli

Plastická deformace – díky pohybu dislokací umožněným kovovou vazbou

Tvrdost až 1000 HV

Vyšší objemová hmotnost

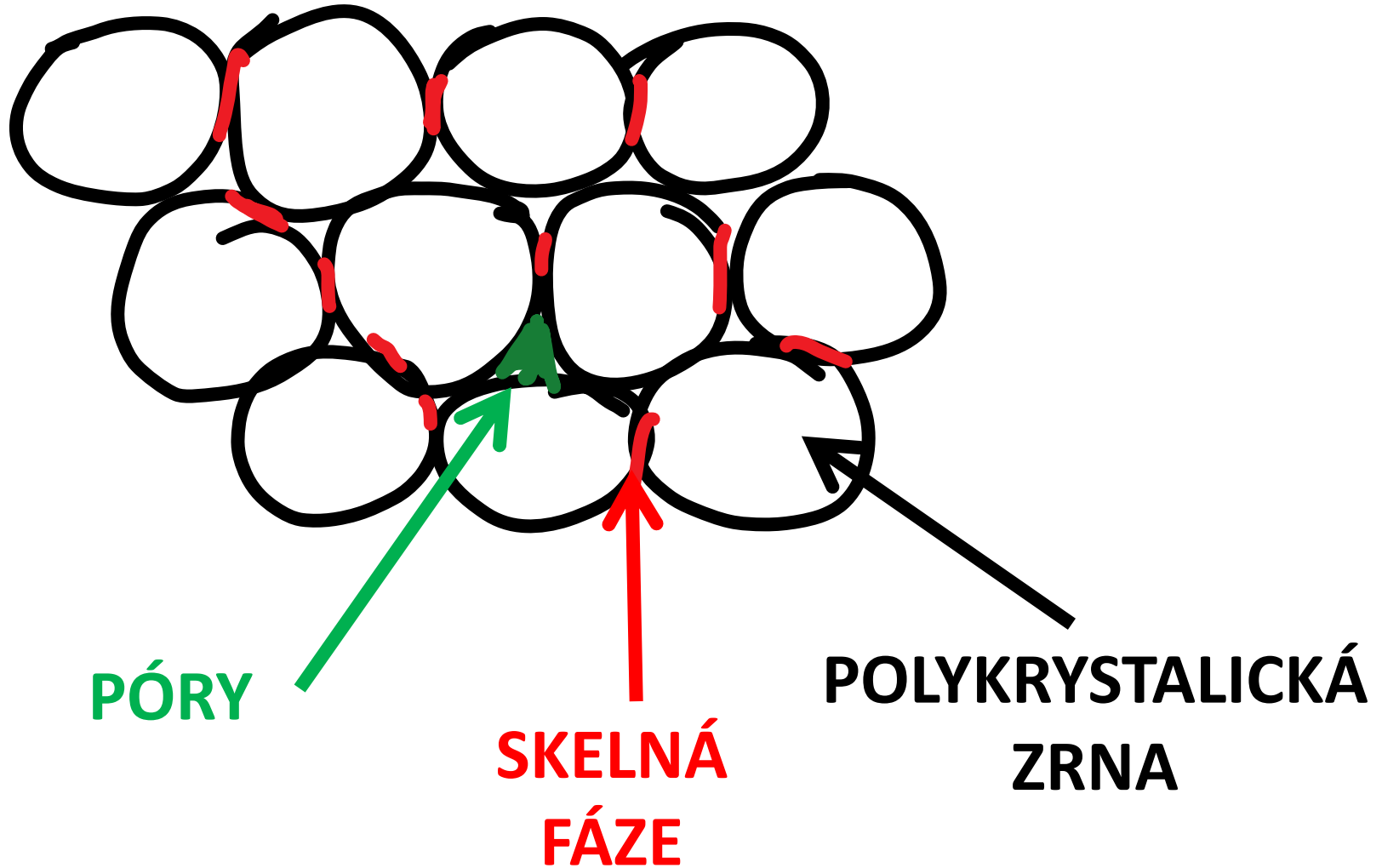
Vazby v keramických materiálech

- **Iontová** ← rozdílná elektronegativita atomů
- **Kovalentní** ← blízká elektronegativita atomů
- **Smíšená (iontově-kovalentní)** ← podíl iontové vazby roste se zvyšujícím se rozdílem elektronegativit

IA																	0				
H 2.1																	He -				
Li 1.0	Be 1.5															B 2.0	C 2.5	N 3.0	O 3.5	F 4.0	Ne -
Na 0.9	Mg 1.2	III A	IV A	V A	VI A	VII A	VIII				IB	II B	III A	IV A	V A	VI A	VII A	Ar -			
K 0.8	Ca 1.0	Sc 1.3	Ti 1.5	V 1.6	Cr 1.6	Mn 1.5	Fe 1.8	Co 1.8	Ni 1.8	Cu 1.9	Zn 1.6	Ga 1.6	Ge 1.8	As 2.0	S 2.5	Cl 3.0	Kr -				
Rb 0.8	Sr 1.0	Y 1.2	Zr 1.4	Nb 1.6	Mo 1.8	Tc 1.9	Ru 2.2	Rh 2.2	Pd 2.2	Ag 1.9	Cd 1.7	In 1.7	Sn 1.8	Sb 1.9	Te 2.1	I 2.5	Xe -				
Cs 0.7	Ba 0.9	La-Lu 1.1-1.2	Hf 1.3	Ta 1.5	W 1.7	Re 1.9	Os 2.2	Ir 2.2	Pt 2.2	Au 2.4	Hg 1.9	Tl 1.8	Pb 1.8	Bi 1.9	Po 2.0	At 2.2	Rn -				
Fr 0.7	Ra 0.9	Ac-No 1.1-1.7																			

CaF₂: iont. v.
SiC: koval. v.

Struktura polykrystalické keramiky

Keramické materiály - Základní vlastnosti

 neplatí téměř nic - podobné jako litina kde grafit působí jako póry

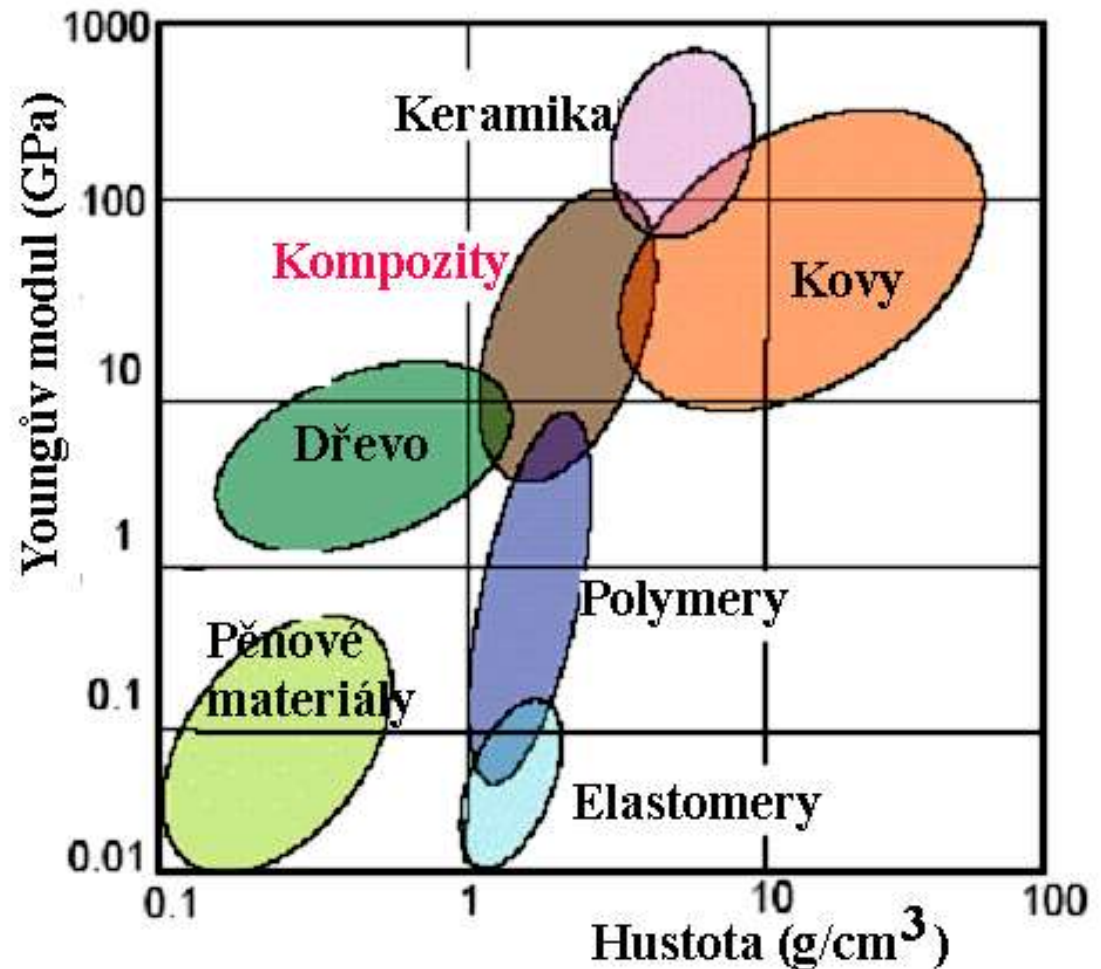
Keramika – obecně: **směs krystalické a skelné fáze + póry**

- Vysoká teplotní odolnost - vysoký bod tání, netaje při jedné teplotě
- Vysoká žáruvzdornost – určí ji teplota výpalu
- Vysoká chemická odolnost - především oxidy
- Tepelný a často i elektrický izolátor
- Vysoká pevnost, především v tlaku, nízká pružnost
- Vysoká tvrdost - odolnost opotřebení
- Značná křehkost
- Malá odolnost rázům – mechanickým i tepelným
- Vysoká odolnost tečení (creep)
- Stálost – prakticky nestárne
- Poréznost, z dostupných surovin, velká smrštitelnost

Tuhost a objemová hmotnost materiálů

- Keramika má největší tuhost z technických materiálů
- Keramika je lehčí než kovy, ale těžší než kompozity

Tradiční keramika

Tradiční keramika ↔

- Přírodní suroviny (jíly) pouze s částečnou úpravou
- Heterogenní struktura (různé krystaly, většinou se skelnou fází a pórovitostí)

Pokročilá keramika (technická, konstrukční)

- Syntetické prášky
- Řízená mikrostruktura
- Vyšší užitné vlastnost (např. mechanické vlastnosti)

Tradiční keramické materiály - historie

Keramika je nejstarší syntetický materiál v historii

27 000 př.n.l.: Věstonická Venuše

https://cs.wikipedia.org/wiki/Věstonická_venuše

10 000 př.n.l.: první hrnčířské výrobky

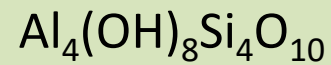

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=31533>

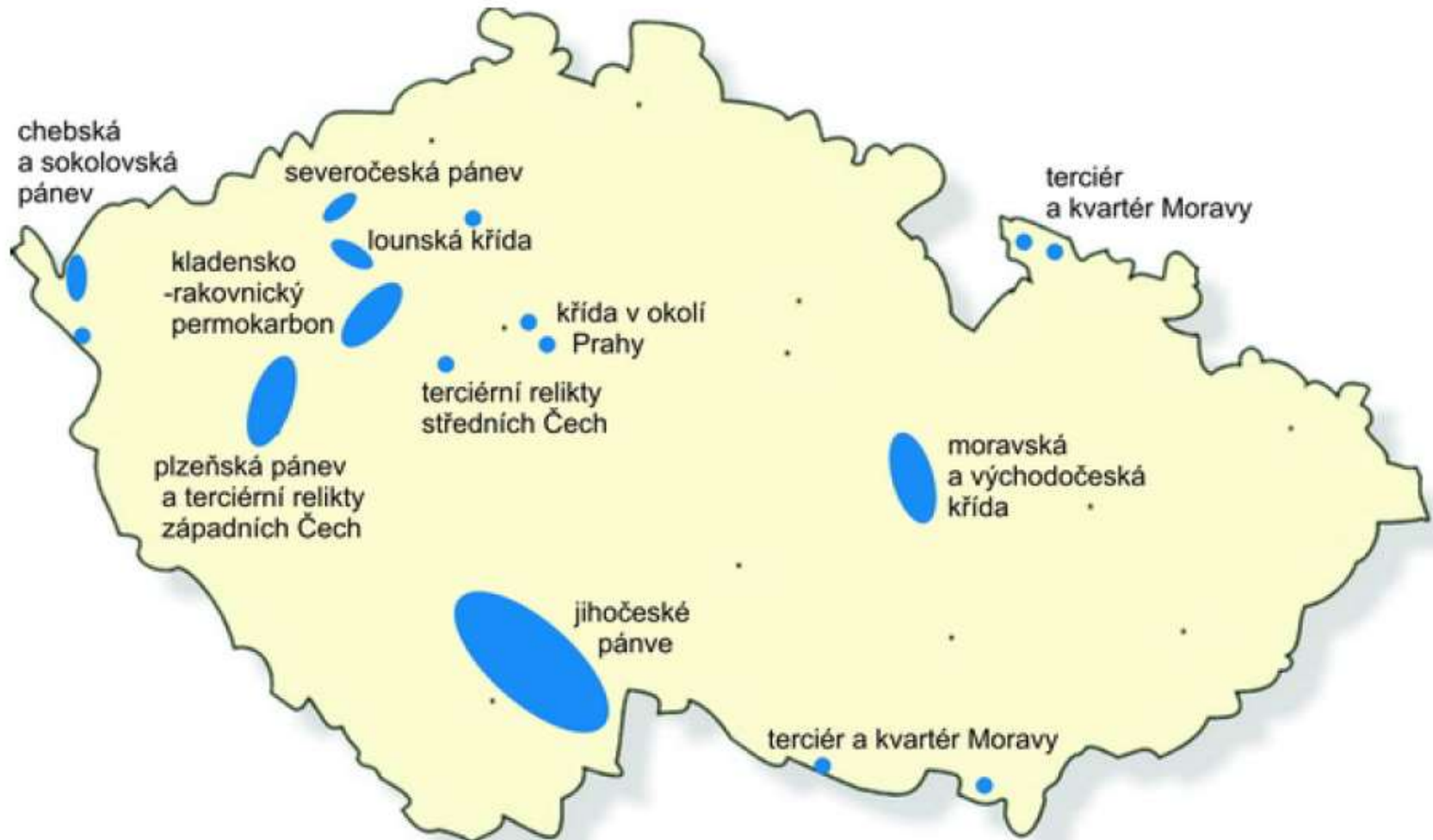
1. TVÁRLIVÉ HMOTY

hlinitokřemičitany - kaolíny, jíly..
zajišťují dobré tvarování hmoty
(Si, Al, O, K, Mg...)

Kaolín

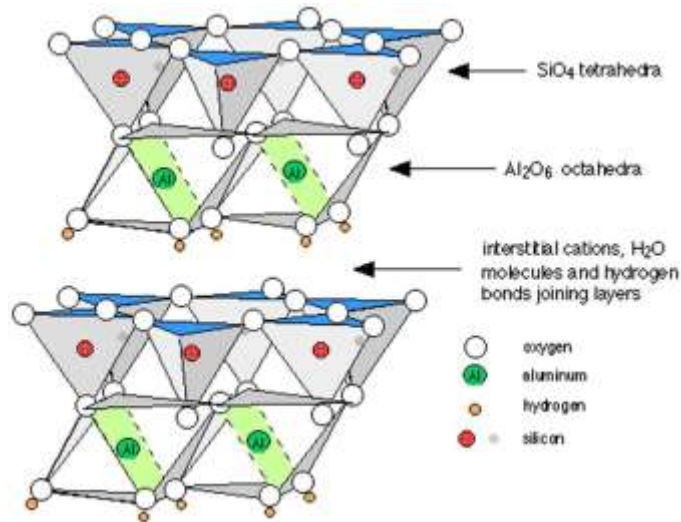
Suroviny pro tradiční keramiku - ložiska jílu v ČR

Obr. 2 Ložiskové oblasti jílu v České republice. Převzato z Jirásek, Sivek (2007).

JÍLY Si-O-Al-(Mg, K⁺, Na⁺, Ca²⁺)

- **fylosilikáty** = silikátové minerály s vrstevnatou strukturou (0,7 nm vrstva)

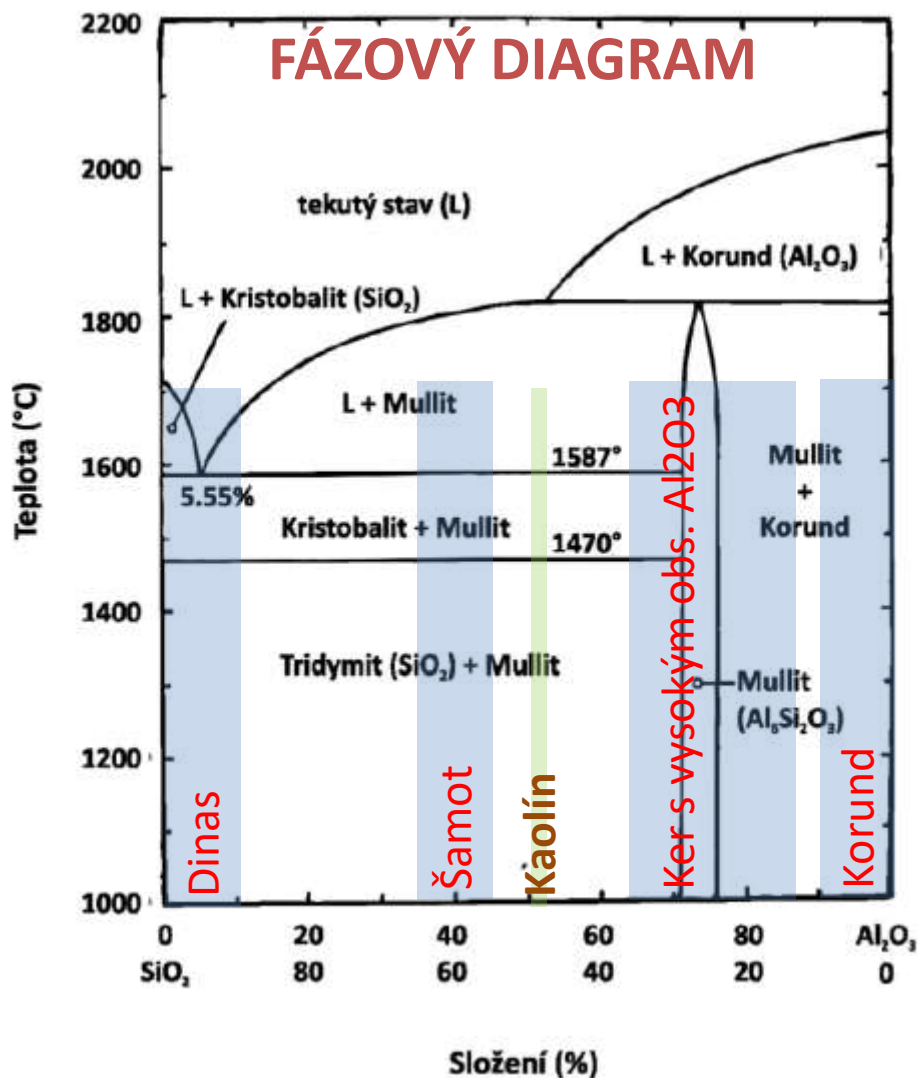
složeny z tetraedrů SiO₄ a oktaedrů XO₆ (kde X je Mg nebo Al)
+ do struktury a mezivrstevních prostor mohou přijímat různé ionty (K⁺, Na⁺, Ca²⁺) nebo molekuly (H₂O) – vliv na vlastnosti

- nezpevněná usazená hornina - více než 50 % jílovité složky
- obsahuje jílové minerály (velikost zrn pod 4 μm) - kaolinit, smektity - montmorillonit, vermikulit, illity atd..
- Zpevněním jílu vzniká jílovec - lupek a jílovitá břidlice.

Fázový diagram alumosilikátů - SiO₂ – Al₂O₃

Nejčastěji používané keramiky jsou na bázi Alumosilikátů (hlinitokřemičitanů) SiO₂ – Al₂O₃

Al₂O₃ = korund
monokrystal = SAFÍR

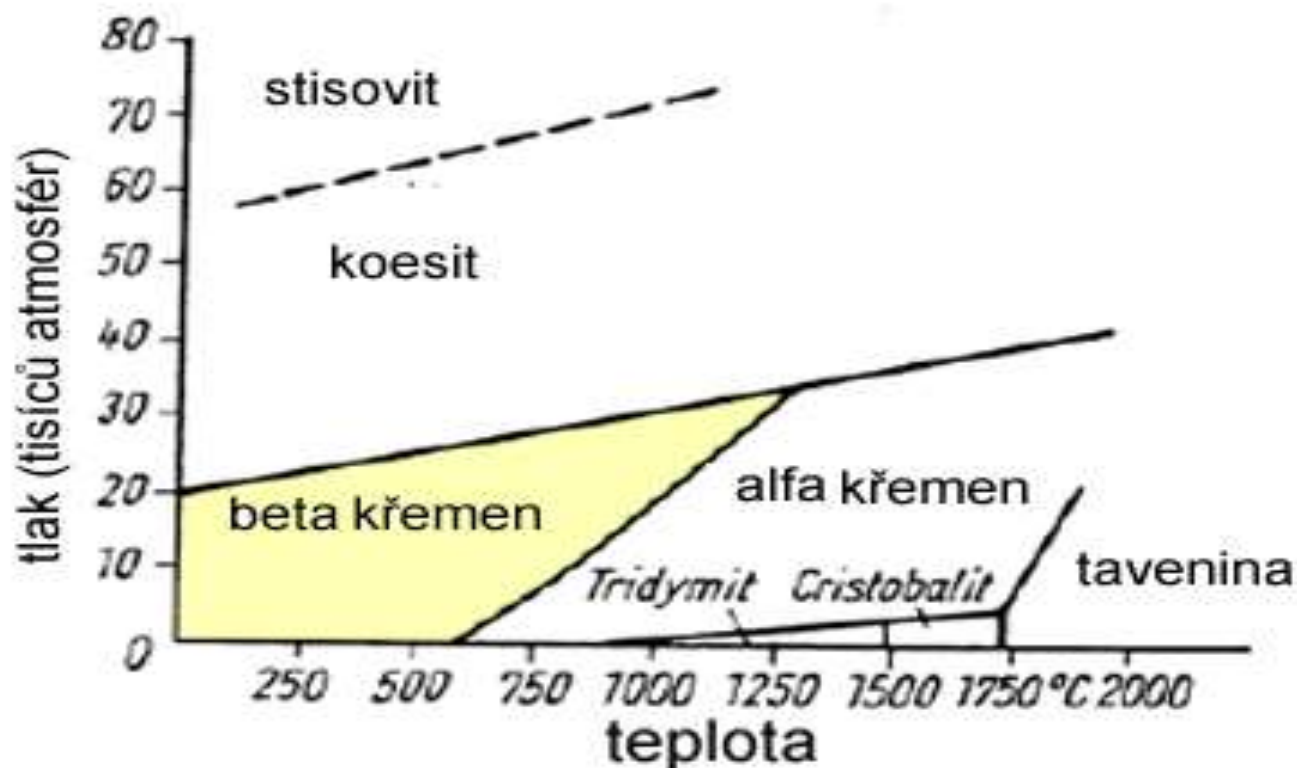

Ukázka korund – safír
(monokrystal) – neprůstředné
sklo

Suroviny pro keramiku - SiO₂

Fázový diagram SiO₂

velmi proměnná struktura - možnosti tuhnutí

Pozor! Při přechodu z β-křemene na α-křemen při cca 575 °C dochází k náhlému zvětšení objemu.

1. TVÁRLIVÉ HMOTY

hlinitokřemičitany - kaolíny, jíly..
zajišťují dobré tvarování hmoty
(Si, Al, O, K, Mg...)

2. NETVÁRLIVÉ HMOTY

ostřiva - ostrohranná hrubší zrna
– snižují smrštění při sušení,
křemičitý písek- SiO_2 , šamot,
korund (Al_2O_3), SiC

1. TVÁRLIVÉ HMOTY

hlinitokřemičitany - kaolíny, jíly..
zajišťují dobré tvarování hmoty
(Si, Al, O, K, Mg...)

2. NETVÁRLIVÉ HMOTY

ostřiva - ostrohranná hrubší zrna
– snižují smrštění při sušení,
křemičitý písek- SiO_2 , šamot,
korund (Al_2O_3), SiC

3. TAVIVA

snižují teplotu výpalu, usnadňují
tvorbu taveniny živce, sklo...

Živec (60 %
Zemské kůry)
 KAlSi_3O_8

1. TVÁRLIVÉ HMOTY

hlinitokřemičitany - kaolíny, jíly..
zajišťují dobré tvarování hmoty
(Si, Al, O, K, Mg...)

2. NETVÁRLIVÉ HMOTY

ostřiva - ostrohranná hrubší zrna
– snižují smrštění při sušení,
křemičitý písek- SiO_2 , šamot,
korund (Al_2O_3), SiC

3. TAVIVA

snižují teplotu výpalu, usnadňují
tvorbu taveniny živce, sklo...

Prášek
4 μm

+

Složení tradiční keramiky

převažují přírodní suroviny

1. TVÁRLIVÉ HMOTY

hlinitokřemičitany - kaolíny, jíly..
zajišťují dobré tvarování hmoty
(Si, Al, O, K, Mg...)

2. NETVÁRLIVÉ HMOTY

ostřiva - ostrohranná hrubší zrna
– snižují smrštění při sušení,
křemičitý písek- SiO_2 , šamot,
korund (Al_2O_3), SiC

3. TAVIVA

snižují teplotu výpalu, usnadňují
tvorbu taveniny živce, sklo...

4. POMOCNÉ – voda, cement,
pryskyřice, změkčovadla,
org./anorg. rozpouštědla a pojiva

Prášek
4 μm

+

Voda...

Složení tradiční keramiky

1. TVÁRLIVÉ HMOTY

hlinitokřemičitany - kaolíny, jíly..
zajišťují dobré tvarování hmoty
(Si, Al, O, K, Mg...)

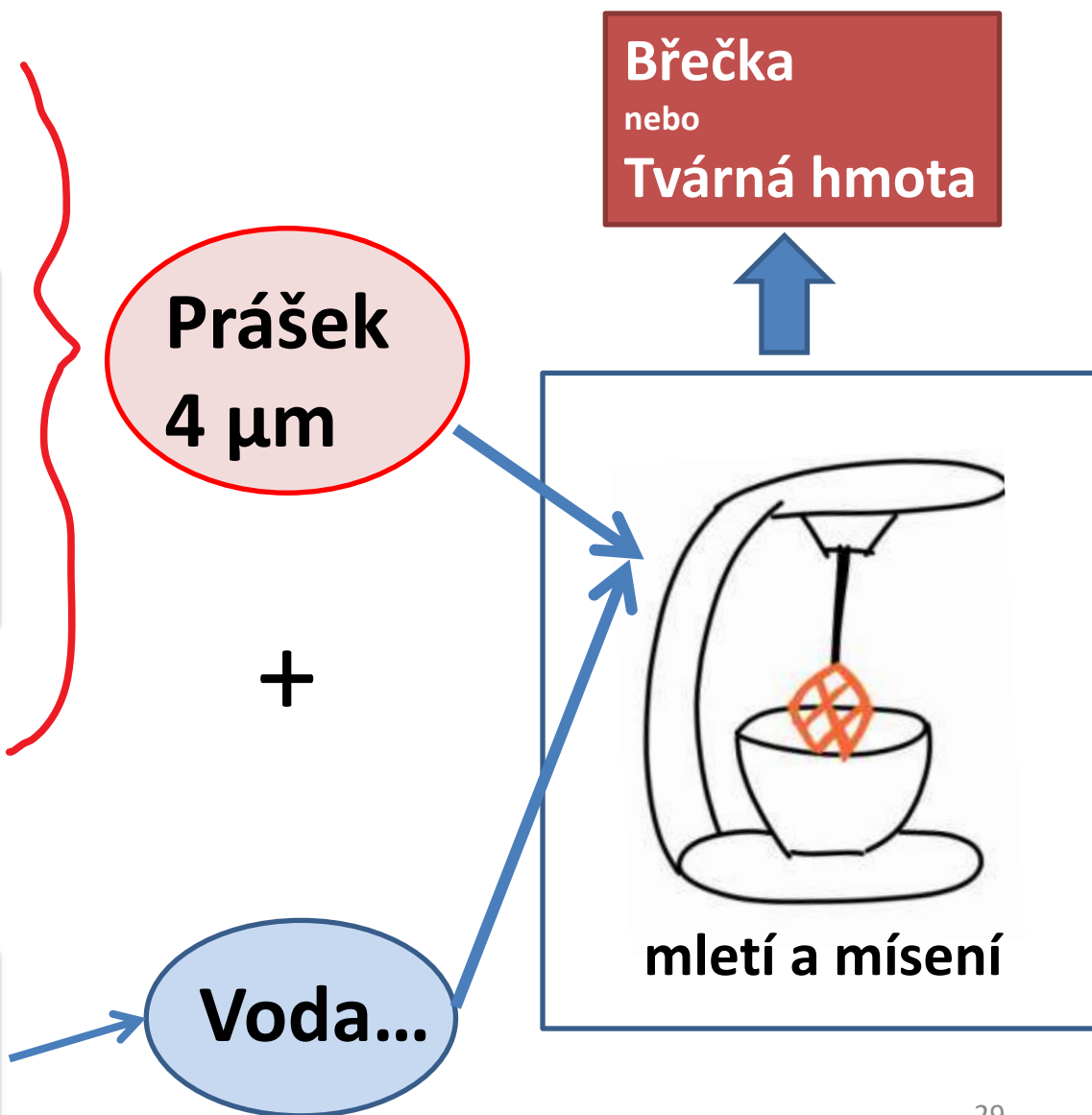
2. NETVÁRLIVÉ HMOTY

ostřiva - ostrohranná hrubší zrna
– snižují smrštění při sušení,
křemičitý písek- SiO_2 , šamot,
korund (Al_2O_3), SiC

3. TAVIVA

snižují teplotu výpalu, usnadňují
tvorbu taveniny živce, sklo...

4. POMOCNÉ – voda, cement,
pryskyřice, změkčovadla,
org./anorg. rozpouštědla a pojiva

Složení tradiční keramiky

Břečka
nebo
Tvárná hmota

Lití
Tvarování

Sušení

Glazování
(tenká vrstva SiO₂)

Výpal
– slinování
(0,6 – 0,9 Tt)
! SMRŠTĚNÍ
až 30% !

Video, jak se vyrábí WC

<https://www.youtube.com/watch?v=vmnHMv4Zc8Y>

Keramické materiály – metody tvarování

Suché tvarování

Mokrý tvarování

Plastický tvarování

Tvarování bez forem

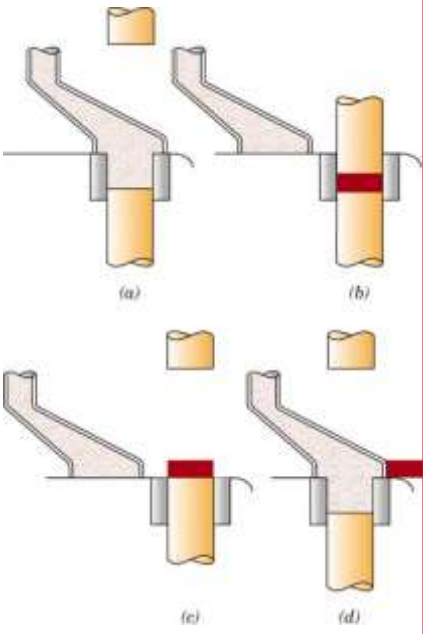
Tradiční keramika

Keramické materiály – metody tvarování

Suché tvarování

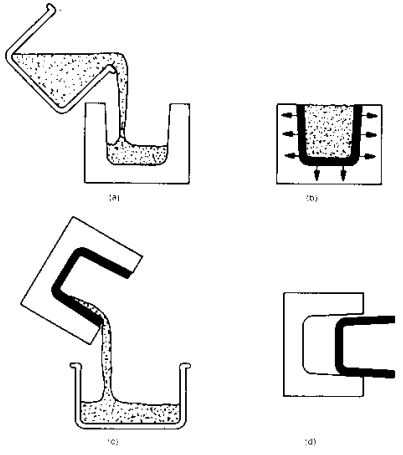
- jednoosé lisování
- isostatické lisování CIP (za studena), HIP (za tepla)

Př: keramické vložky - baterie

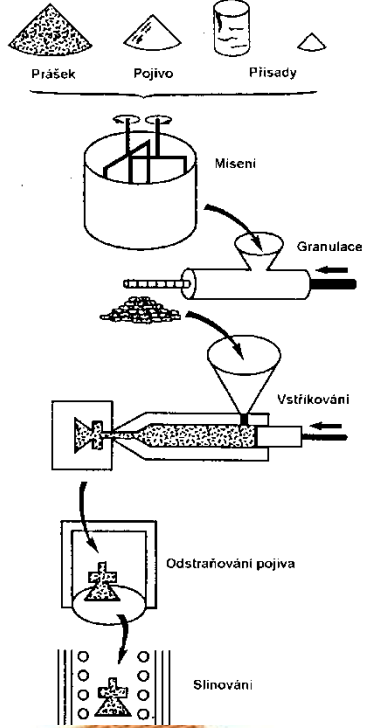
Mokrý tvarování

- suspenzní lití
- tape casting

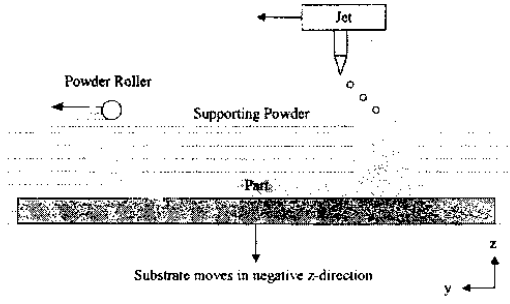
Plastické tvarování

- injekční vstřikování
- protlačování (extruze)
- Válcování, lisování

Tvarování bez forem

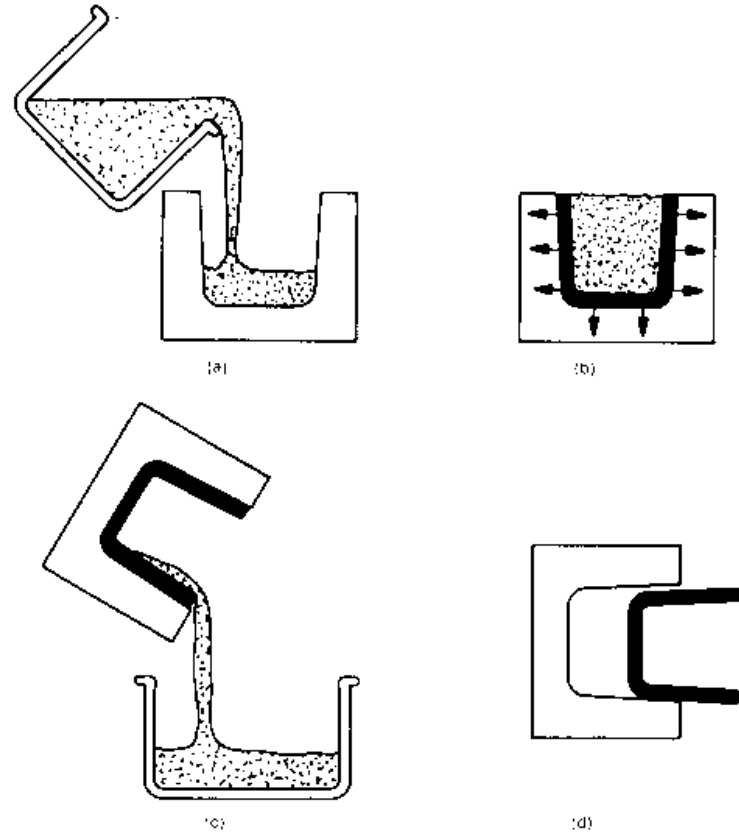
- 3D tisk – robot
- vrstvy + tisková hlava

Slév. formy – písek s furanovou pryskyřicí + tisk tvrdidlo (Liaz)

Mokrý tvarování • *suspenzní lití*

Lití suspenze - břechky do forem
odsátí vody – střepe
vylití přebytku suspenze

Materiál forem – dřívě sádra

nyní velmi porézní polymer (PMMK) s řízenou

porozitou

vynikající vlastnosti, mnoho odlití

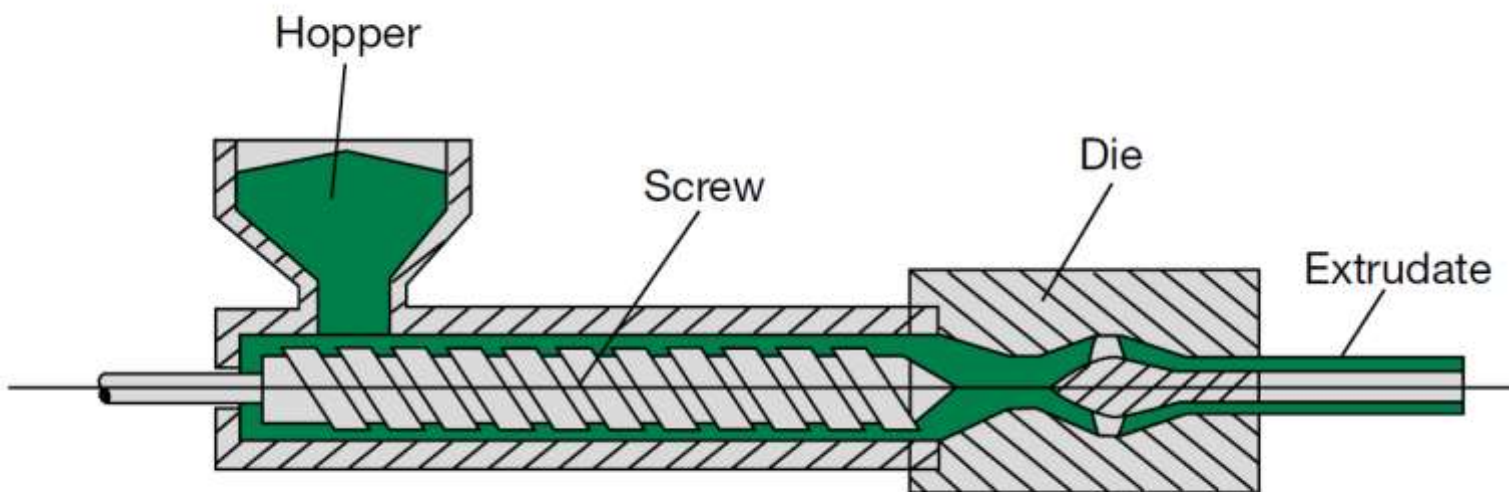

velmi drahé, špatná recyklace

Plastické tvarování

- válcování, lisování
- protlačování (EXTRUZE)

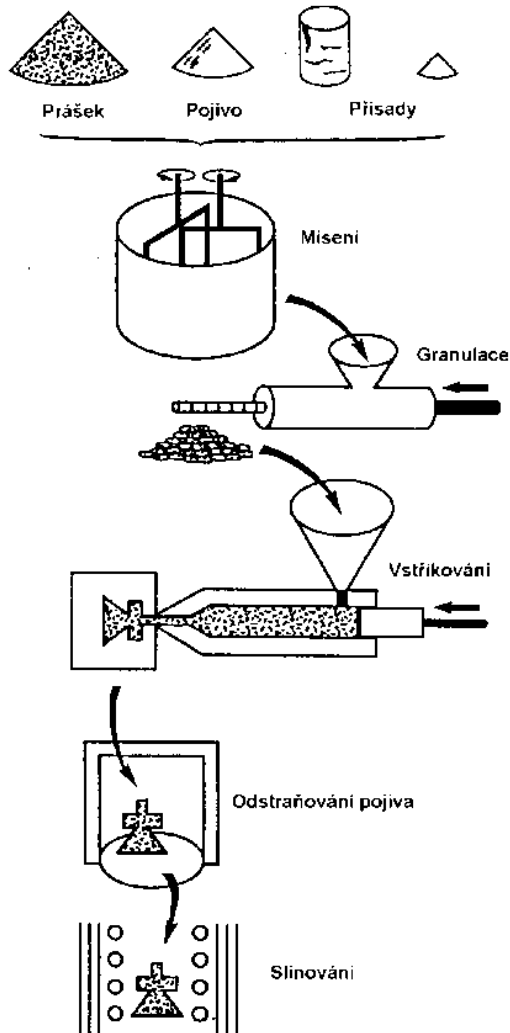
Plastické tvarování

- válcování, lisování
- protlačování (EXTRUZE)

Plastické tvarování

- válcování, lisování
- **protlačování (EXTRUZE)**
- injekční vstřikování

SUŠENÍ

Sušárny - tunelové

POVRCHOVÁ ÚPRAVA

Nanášení glazur (engob) a dekorů (Rotocolor a síťotisk)

Pece – průběžné tunelové

VÝPAL - SLINOVÁNÍ

Historie

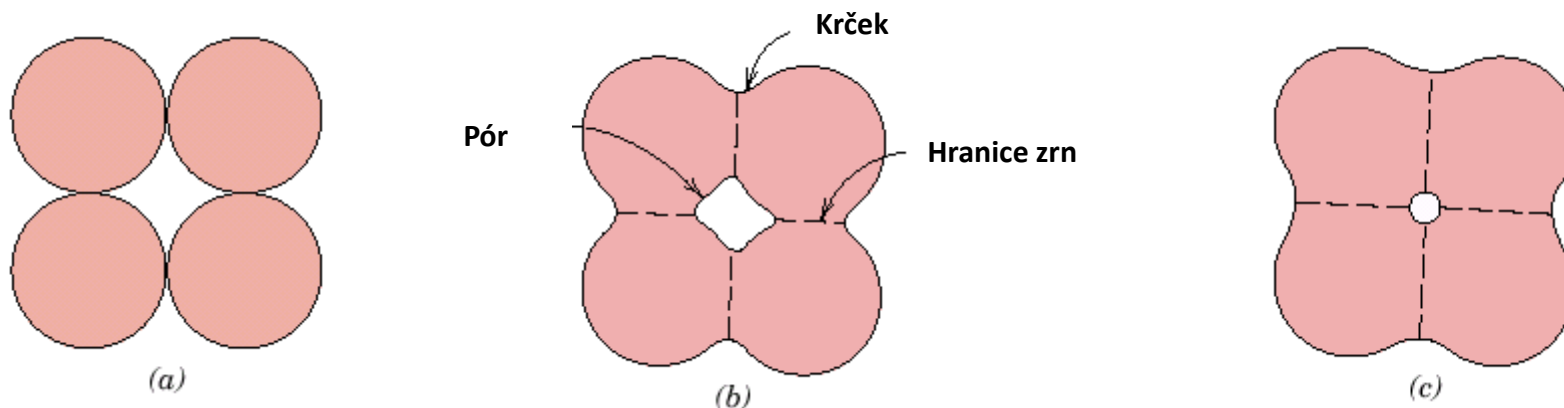
Dávková odporová pec

Slinování

Slinování (sintrování) = zhutňování částicového tělesa při vysokých teplotách ($0,6-0,9T_t$)

Difuze – vliv smáčení – povrchová energie

Hnací silou slinování je snižování celkové mezifázové energie soustavy nahrazením mezifázového rozhraní keramika/atmosféra s vyšší energií rozhraním keramika/keramika (hranice zrn) s nižší energií

Slinování probíhá mechanismem **vakanční difúze**

- Struktura je po vypálení složena z krystalků, mezi nimiž jsou difuzní můstky a póry
- Při vyšší teplotě vypalování může vznikat skelná fáze – často i bez pórů, průsvitná

Postup výroby tradiční keramiky SHRNUTÍ

- Příprava prášku – mletí a mísení s dalšími složkami (částice pod $4\mu\text{m}$)
- Příprava břečky (suspenze prášku ve vodě) nebo tvárné hmoty
- Tvarování výrobku – ruční, strojní (lisování, tažení, vytlačování, válcování, lití do forem, HIP, CIP)
- Sušení výrobku – až na kritickou vlhkost, při níž se částice již dotýkají - hlavní smrštění (cca 10 %)
- Glazování (nemusí být) – tenká vrstva SiO_2 suspenze
- SLINOVÁNÍ - Vypalování – desítky hodin při 1000 až 1400 °C – vznik difuzních můstků v místech dotyku

(teplota slinování = 0,6 - 0,9 teploty tání)

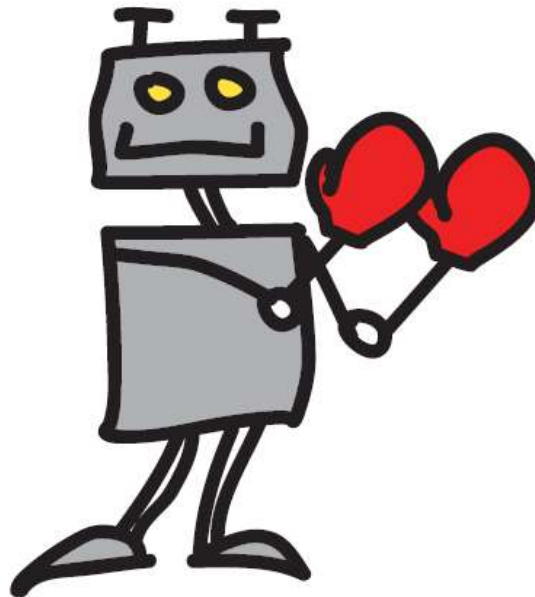

SKLA

I klasických technologiích je třeba...

Sklo – AMORFNÍ materiál

Keramika – polykrystalický materiál

Pravidelné uspořádání atomů (iontů) na dlouhou vzdálenost v rámci jednotlivých zrn (100 nm - 1 mm)

Sklo – amorfní materiál

Pravidelné uspořádání atomů (iontů) pouze na krátkou vzdálenost

Nepravidelné uspořádání na dlouhou vzdálenost, v tělese nerozlišujeme zrna

„Tuhá kapalina“ - kapalina s vysokou viskozitou

Skla - dělení

Křemičitá (silikátová)

- Křemičitá skla:
  - skla na nádoby
  - ploché sklo
  - užitkové sklo
- Olovnatokřemičitá skla:
  - užitkové sklo (křišťál)
  - skla pro přístroje
- Borokřemičitá skla:
  - laboratorní sklo
  - sklo ve farmacii
  - technické sklo
- Speciální skla:
  - brýlové sklo
  - ochrana proti záření
  - optická skla
  - sklokeramika
  - skleněná vlákna
  - vodní skla
  - tenké vrstvy SiO₂

kovová

Skla – obecné vlastnosti

- vysoká pevnost, tvrdost, vysoký modul pružnosti
- **křehkost** při pokojové teplotě (0 plast. def.)
- optické vlastnosti - světelná propustnost, lesk...
- nenasákavá
- malou tepelnou a elektrickou vodivostí
- užitkovost
- dekorativnost

Přírodní skla

Stromboli 2010

Vulkanická skla :

zásaditá - 45 až 50 % SiO_2 - sideromelan

kyselá - perlit, obsidián, pemza

Skla jiného původu :

tektity

meteorit

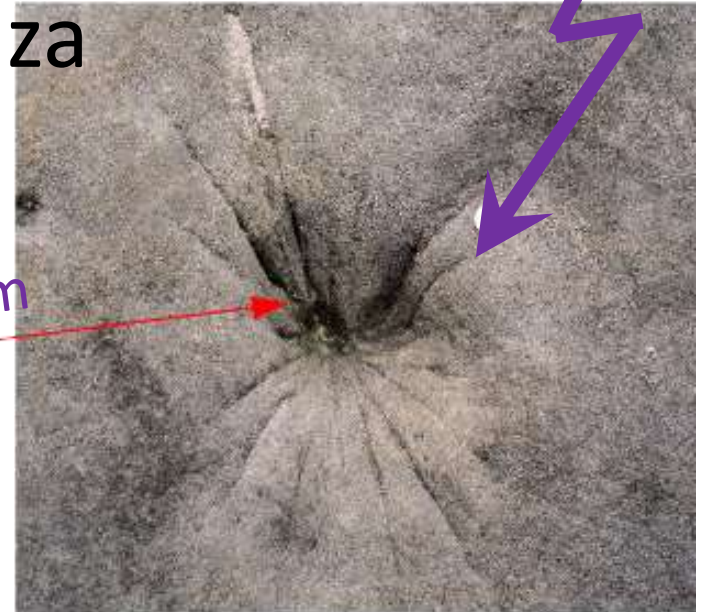
impaktní skla

fulgurity

frikcionity

Lybijské pouštní sklo

po zásahu bleskem

Detail fulguritu :

Přírodní skla – obsidián (vulkanické sklo) Island

Landmannalaugar

Přírodní skla – vltavíny

- Tektit (po dopadu meteoritu) – JČ, DE
- Chemicky téměř stejné s jílovitými horninami
- Obsahuje vady vzduchové bublinky

Historie sklářství

- Pro roztavení SiO_2 písku je třeba alespoň $1200\text{ }^\circ\text{C}$, běžný oheň – $700\text{-}800\text{ }^\circ\text{C}$, blesk přes $10\ 000\text{ }^\circ\text{C}$
- Prvý výskyt asi 3000 let PNL v Babylonii – natronová skla
- Egyptská skla :
 $70\% \text{SiO}_2 + 10\% \text{CaO} + 20\% \text{Na}_2\text{O}$
- 100 let PNL – vynález sklářské píšťaly
- 300 let NL – Římské sklo (používání tavidel) – přechod k masové produkci s potaší ze dřeva (K_2O místo Na_2O)

Základ syntetických skel – křemičitý písek + tavidla

Příklady starověkých skel

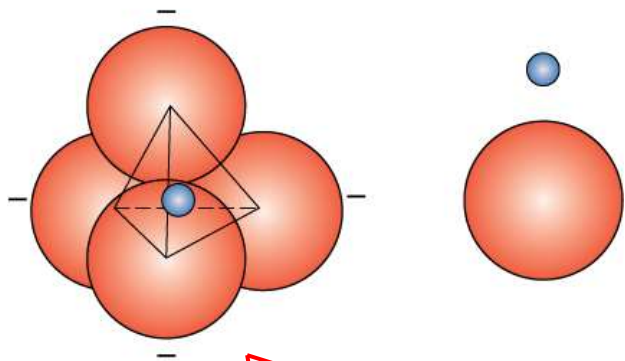
Egyptské sklo-
máčení hliněného
jádra

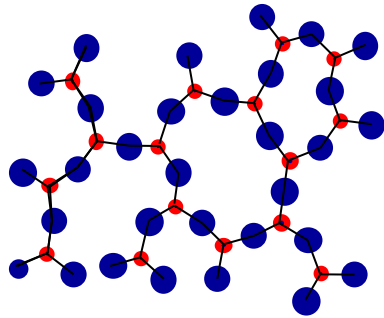
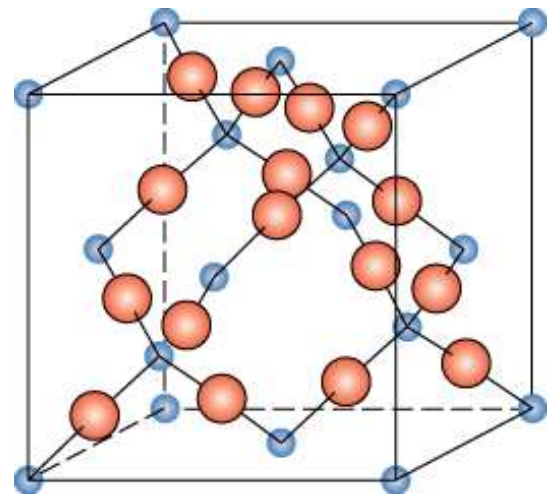
Římské foukané
sklo

Suroviny pro skla – křemičitý písek SiO_2

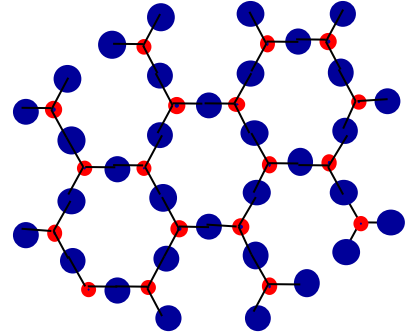
Struktura SiO_2

cristobalit

Amorfní SiO_2

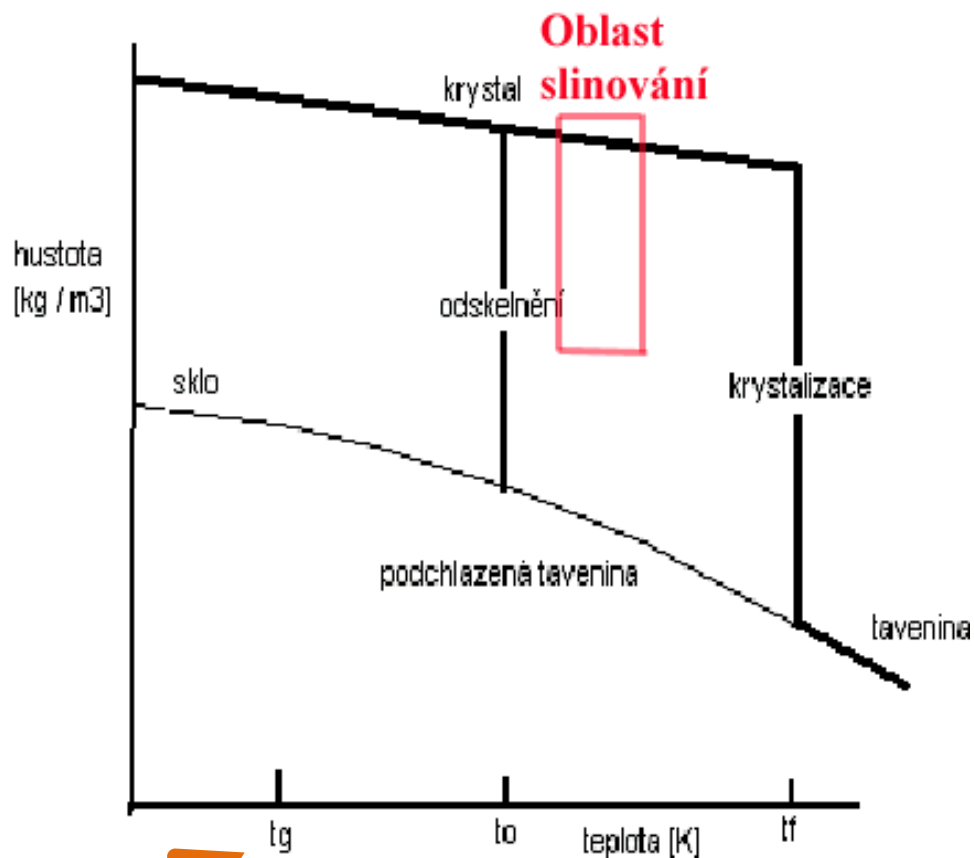

Krystalický SiO_2

Děje při změně teploty

- Výroba z taveniny pomalým ochlazováním – krystalizace - kovy
- **Výroba z taveniny rychlým ochlazením až pod teplotu zeskelnění – skla**
- Výroba bez roztavení, jen ohřátím do oblasti pod teplotu tání – slinování - keramika

T_g = teplota skelného přechodu

SKLA

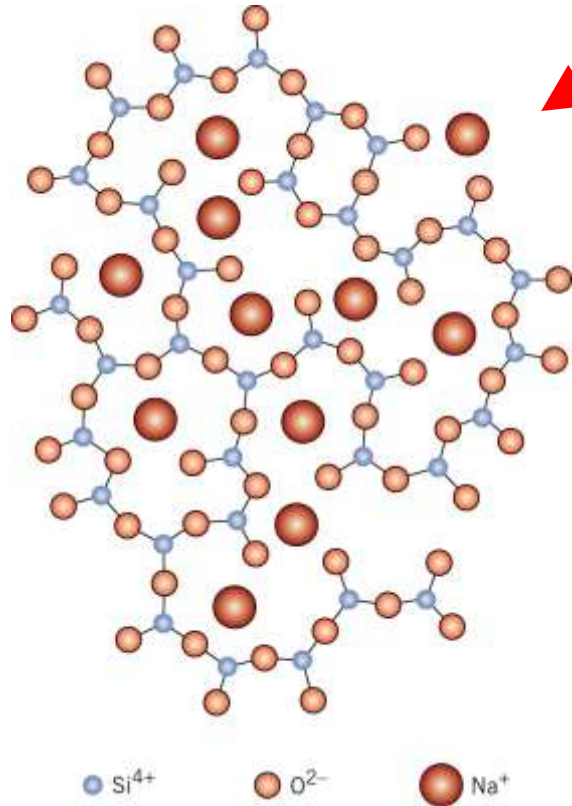
Pod teplotou T_g – křehké chování

Nad teplotou T_g – viskózní chování

Oxid křemičitý - SiO₂

- Teplota tuhnutí je 1713 °C
- **Extrémně pomalým ochlazováním** vznikají krystalické fáze : krystobalit, tridymit, křemen
- **Zrychleným ochlazováním** se dá tavenina snadno podchladiť až pod teplotu zeskelnění 600 °C, tím vznikne křemenné sklo
- **Dlouhodobým ohřevem křemenného skla** nad teplotu 1050 °C dojde k jeho krystalizaci – odskelnění
- **Spékáním drobných krystalků** křemenného písku při 1400 °C (300 K pod teplotou tání) vznikne keramika – zpravidla označovaná jako dinasová
- Loužením (KOH, NaOH) křemičitého písku v autoklávu – **vodní sklo**

Příspěvky pro tvorbu skla – tavidla a modifikátory

Tavicí přísady do skla

Na₂O, K₂O – kysličník alkalických kovů

- pokles teploty tavení až na 900°C
- poklesne rychlost změny viskozity
- ➤ snížení chemické odolnosti skla
- zvýšení el. vodivosti a tep. roztažnosti

Modifikátory

CaO, MgO

- zlepšení chemické odolnosti

SiO₂ písek + tavidlo + modifikátor = běžná křemičitá skla (cca 75 % SiO₂)

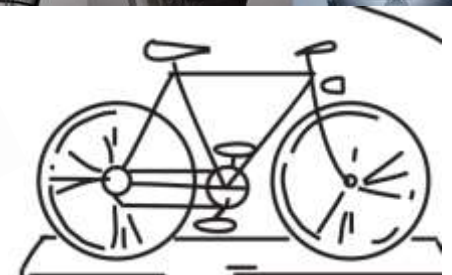
teplota tuhnutí je okolo 1010 °C, teplota skel. přechodu 530 až 560 °C.

Odskelnění zpravidla nenastává.

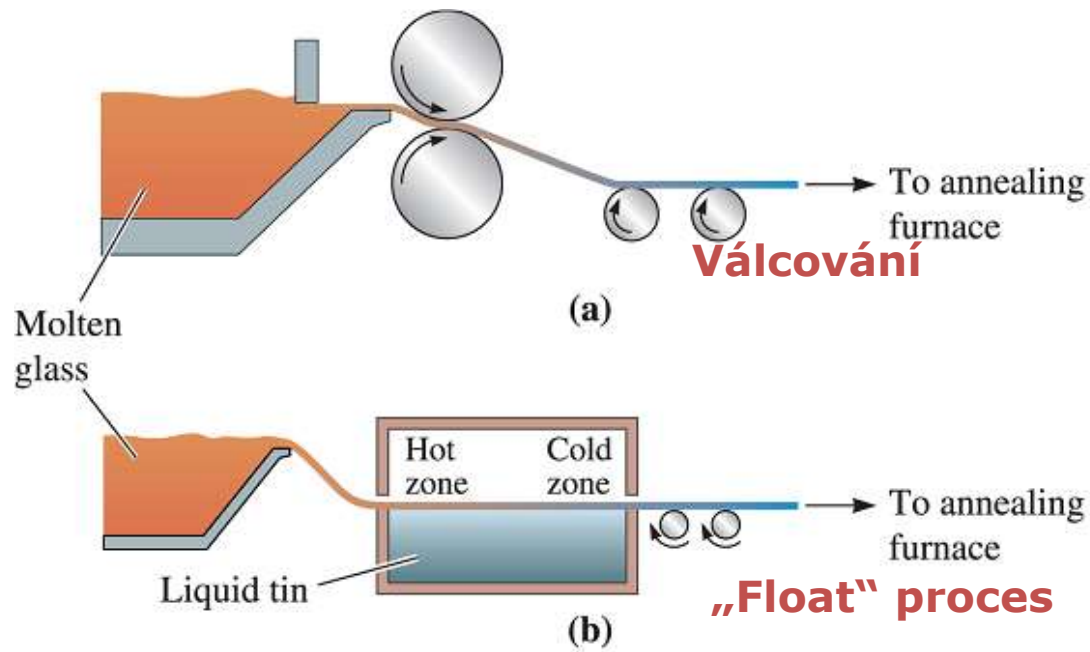
Technologie výroby skla

1. příprava vsázky (sklářské suroviny smíchané se střepey)
2. tavení sklářské vsázky na sklovinu
3. čeření (odstranění bublin) a homogenizace (vyrovnání chem. složení a teploty) skloviny (cca při teplotě 1400°C)
4. sejítí – ochlazení taveniny na pracovní teplotu (pohybuje se mezi 1100 – 1200°C), při níž lze sklovinu odebírat a tvarovat
5. tvarování skla – foukání (i strojní), lisování, lití atd.
6. řízené chlazení výrobků, aby nepopraskaly
7. další zpracování – řezání, broušení, leštění...

Ruční výroba skla

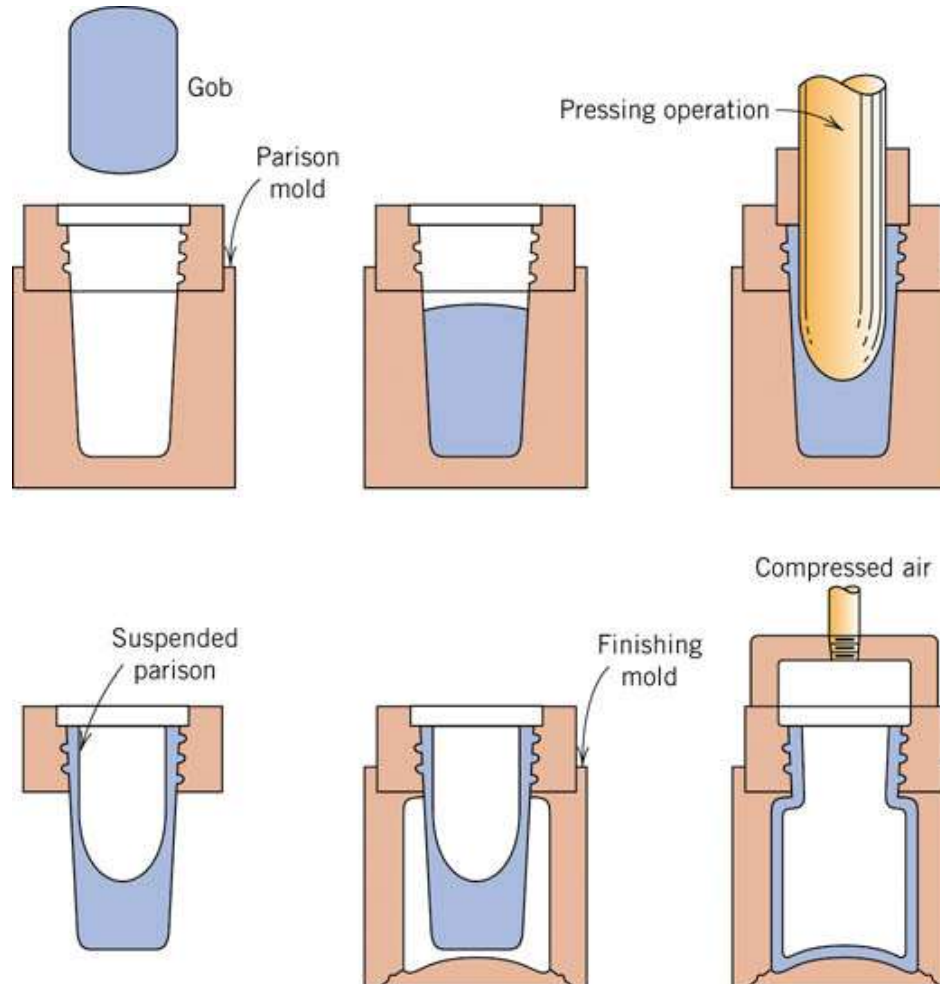
Strojní výroba skla – tabulové sklo

Roztavené sklo plave na roztaveném Sn
Díky povrchovému napětí se roztáhne po povrchu (jako olejová skvrna na vodě)
Gravitace a povrchové napětí způsobí, že je horní i dolní povrch skla dokonale rovinný a rovnoběžný.

Strojní výroba skla – tabulové sklo

Strojní vyfukování - výroba lahví

Zvláštní druhy skel

- **Okrasná skla** – obsahují různé oxidy přechodových kovů, které upravují jejich optické vlastnosti.
- ◆ **Přídavek PbO** – olovnatý nebo těž český křišťál – zvýšený lesk a snadná brousitelnost (v českém křišťálu je K_2O místo Na_2O – anglický kř.)
- ◆ **Přídavek oxidů železa** – velmi častý, vlastně nečistoty ze surovin – v oxidačním prostředí barví červenohnědě, v redukčním zeleně. Pivní lahve.
- ◆ **Přídavek oxidu kobaltu** – modrá barva
- **Technická (laboratorní) skla** – nutno zvýšit chemickou odolnost a snížit teplotní roztažnost.
- ◆ **přídavek B_2O_3** – Pyrex, Simax
- ◆ **přídavek několika procent Al_2O_3** – Sial

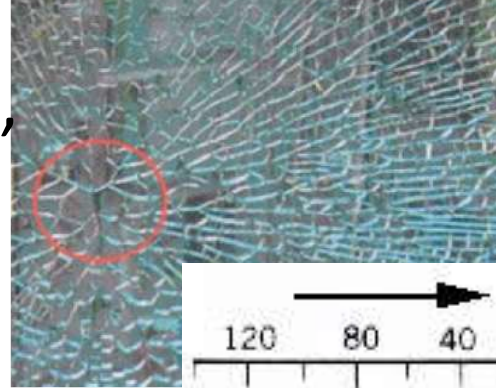

Zvláštní druhy skel – kalené sklo

skleničky – durrit, boční skla auto, hokej

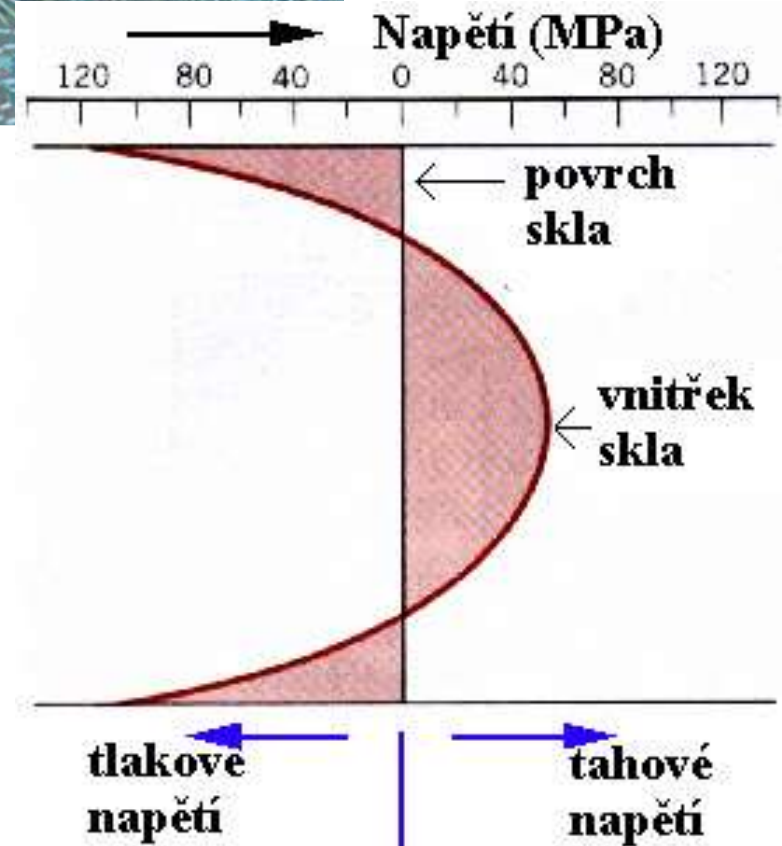
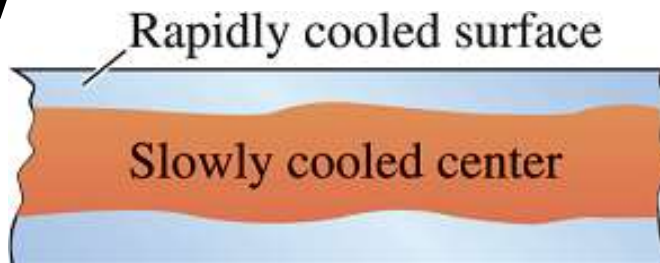

- Sklo je prudce ochlazeno, tím je vyvoláno vnitřní pnutí

- **Na povrchu je tlak – zvýšená odolnost proti rázům**

- Vznikne-li trhlina, poruší rovnováhu napětí a sklo se rozpadne na **malé neostré kousky**

Zvláštní druhy skel – vrstvené sklo

Bezpečnostní

plošným spojením dvou či více vrstev plochého skla pomocí plastové fólie (PVB fólie).

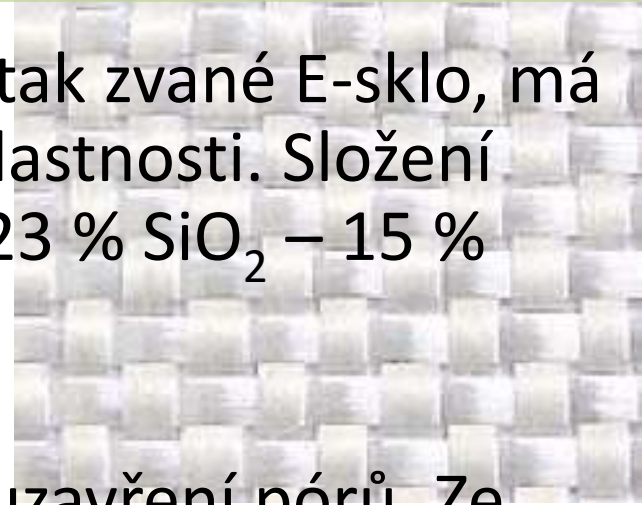
Neprůstřelné

Spojeno větší množství desek plochého skla

Speciální použití skel

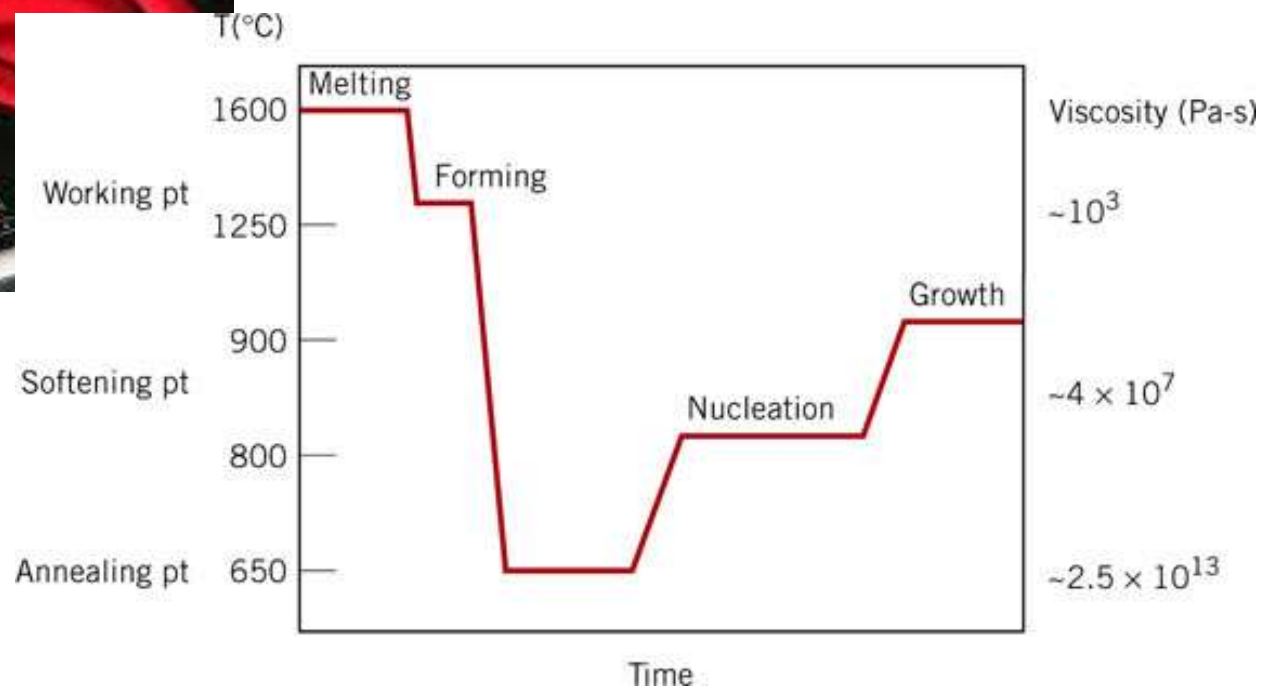
- **Vlákná do kompozitů** a p. - velmi často tak zvané E-sko, má vysoký elektrický odpor, dobré tvářecí vlastnosti. Složení okolo ternárního eutektika 62 % CaO – 23 % SiO₂ – 15 % Al₂O₃.
- **Glazury na keramiku** – skelný povrch k uzavření pórů. Ze skla se nejprve vyrábí fritá – vlastně prášek z rozemletého skla, ze kterého se dělá vodní suspenze nanášená na keramiku před výpalem. Složení okolo 60 % Al₂O₃, 20 % SiO₂, 10 % B₂O₃, **10 % PbO**.
- **Smalty (technické)** – chemická ochrana povrchu, sklovina musí dlouhodobě odolávat i tepelným šokům. Opět suspenze z frity, složení okolo 70 % SiO₂, 15 % B₂O₃, **10 % CaF**, 5 % Al₂O₃. (šperkařské – jiné složení)

Sklokeramika - s nízkou tepelnou roztažností

Sklokeramika = řízeně zkrystalizované sklo ($\text{Li}_2\text{O}-\text{Al}_2\text{O}_3-\text{SiO}_2$)

Li_2O má záporný koeficient teplotní roztažnosti

Kovová skla - proč?

= materiály s jednou z nejvyšších hodnot meze pružnosti

- **Strukturní vlastnosti** – mechanické vlastnosti -

homogenita bez hranic zrn a bez dislokací – vysoké pevnosti a tvrdosti, nejvyšší mez pružnosti! - **řezné nástroje, pružiny a membrány, tenisové rakety, golfové hole - zakázané**

- **Magnetické vlastnosti**

extrémně magneticky tvrdé či měkké materiály, **náhrada Fe – Si v trafech, motorech, magnetickém stínění, indikátory zboží, paměti PC**

- **Elektrické vlastnosti**

Elektricky vodivá, s vodivostí menší než kovy, ale některá kovová skla jsou supravodivá

- Použití jako **teploměry, ohřívací elementy a přesné stabilní odpory. amorfní supravodiče.**

- **Chemické vlastnosti**

Výborná korozní odolnost - chemie, chirurgie a biomedicina – **skalpely, implantáty.**

„Metallic Glasses“ „Liquidmetal“

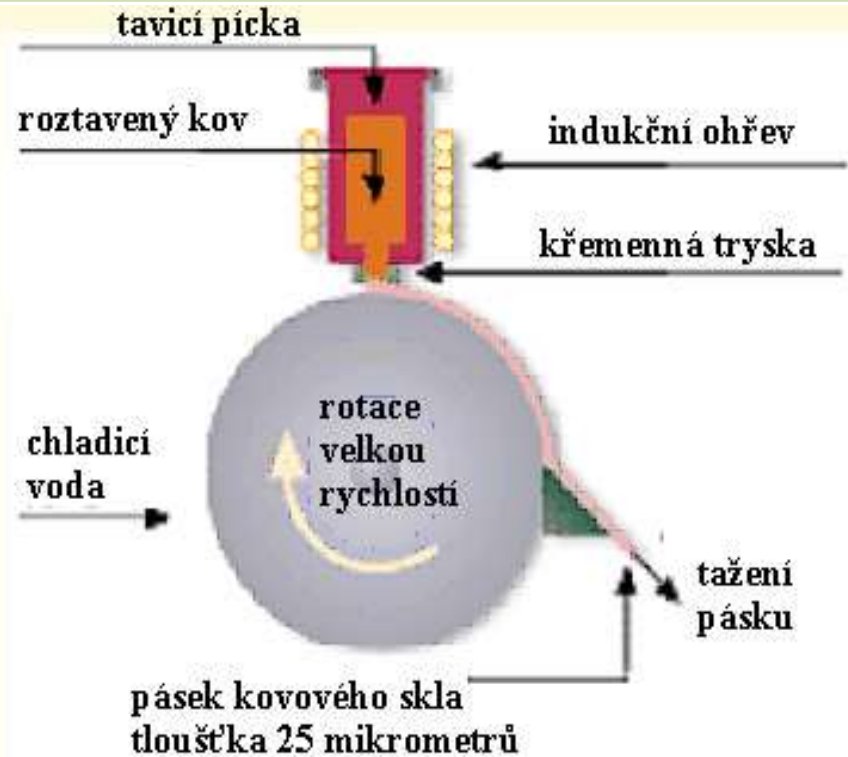
Princip – extrémně rychlé zchlazení aby nedošlo ke krystalizaci, ale ke vzniku amorfní struktury

- Existence objevena 1963 – Duvez. Vystřelení kapky 0,1 g kovu na chlazenou Cu desku – destička kovového skla o průměru okolo 10 mm, tloušťky několika mikrometrů.
- Získaná rychlost ochlazování byla okolo 10^7 K/s.
- U čistých kovů - rychlost ochlazování nad milion K/s. Doba chlazení z taveniny až na pokojovou teplotu musí být pod 1 ms .
- Teoreticky kovové sklo téměř ze všech kovů, u mnohých ale nedosažitelné rychlosti ochlazování.
- **(Fe, Co, Ni + B, Si, S, P) nebo (Ni-Nb, Mg-Zn, Cu-Zr, Nb-V)**

Kovová skla - Princip výroby

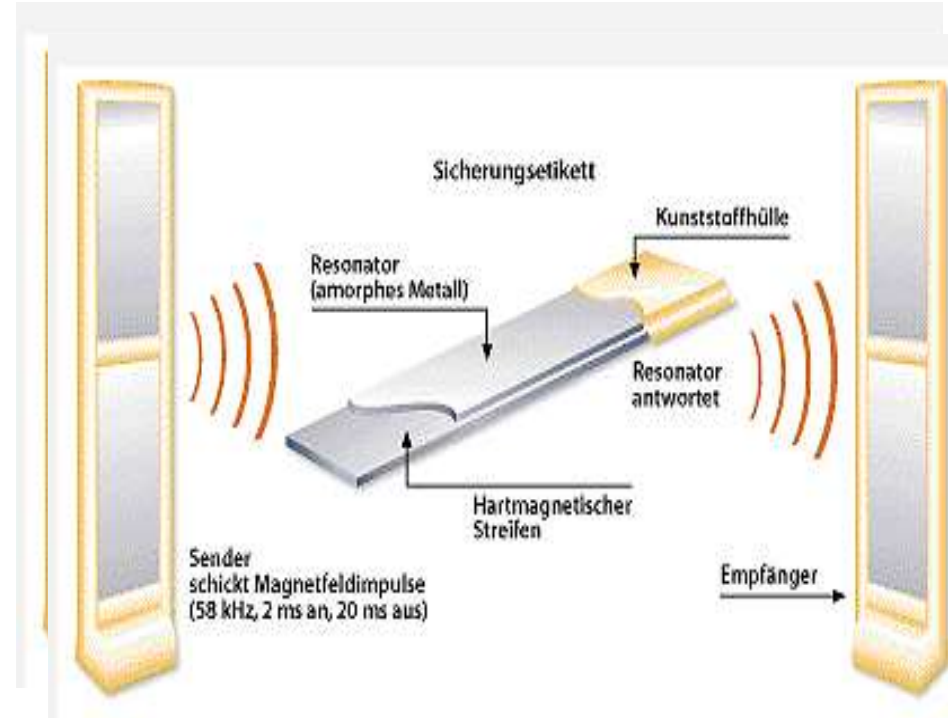
- Kovová slitina je nejprve indukčně roztavena
- Tavenina je vytlačena křemenným ventilem
- Dopadá na rychle rotující měděný válec, zevnitř chlazený vodou

Nové způsoby

- Odpařeného nebo odprášného kovu
- Ozáření krystalického kovu neutrony nebo ionty - rozbití kryst. strukt.
- Extremně rychlý ohřev povrchu kovů laserem nebo el. paprskem

Kovová skla – použití – indikátory zboží

- Tvrdý magnetický materiál – před zaplacením zmagnetiz./po – odmag.
- Měkký magnetický materiál (kovové sklo) – volný – rezonance – vytvoření mg.pole – detekováno – siréna 😊

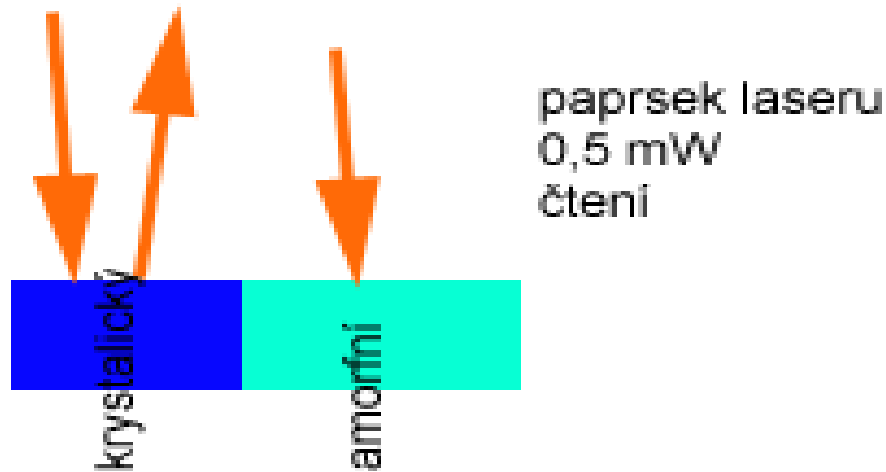

Kovová skla – použití - CD – RW disky

- Kovová slitina Ag – In – Sb – Te je nízkotavitelná a velmi snadno vytváří kovové sklo, teplota tání okolo 600 °C. Při 200 °C snadné odskelnění – vznik krystalické fáze.
- Krystalická fáze má vysokou odrazivost pro laserové záření, amorfni malou.
- „Zápis“ na CD RW : v místě pitu se vytvoří silným ohřátím amorfni fáze – ta přestane v tomto místě odrážet.
- „Mazání“ CD RW : slabším ohřátím se všude změni amorfni fáze na krystalickou

Kovová skla - Práce s CD RW disky

600 °C
amorfní stav
malá odrazivost

200 °C
krystalický stav
velká odrazivost

Děkuji za pozornost